

Lausunto valtakunnallisesta nuorisotyön ja -politiikan ohjelmasta (VANUPO) 2020–2023

Tausta

Riittämätön liikunta on suuri yhteiskunnallinen haaste. Lasten liikuntamäärä romahtaa yläkouluun siirryttäessä. Kahdeksaluokkalaisista 90 % kertoo harrastavansa liikuntaa¹, mutta vain 10 % heistä täyttää päivittäisen liikuntasuosituksen². Vain 10 % 20–29-vuotiaista miehistä (naisista vajaan 20 %) täyttää kestävyysliikuntasuosituksen³. Fyysisen toimintakyvyn lasku aiheuttaa haasteita muun muassa jaksamiseen tavallisissa arjen askareissa sekä mielialaan, opiskeluun ja nuorten tulevaan työkykyyn liittyen.

Nuorten liikkumiseen ja liikuntaan vaikutetaan kaikkien hallinnonalojen toimilla⁴. Mikäli nuorten riittämätömään fyysiseen aktiivisuuteen halutaan vaikuttaa, tarvitaan mukaan liikuntapolitiikan lisäksi muun muassa sosiaali-, terveys-, koulutus-, ympäristö- ja nuorisopolitiikka.

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esiin:

VANUPO 2020–2023 luonnos, osa 1: Hallituksen nuorisopoliittiset tavoitteet ja toimenpiteet

Yleistä

Valtion liikuntaneuvosto pitää hallituksen nuorisopoliittisia tavoitteita ja ehdotettuja toimenpiteitä yleisesti ottaen kannatettavina. Toimenpiteiden laajuus jää osittain epäselväksi, koska luonnoksessa ei ole mainittu toimenpiteisiin tarvittavia resursseja. Epäselväksi jää myös VANUPO:n poikkihallinnollinen käytännön toteutus. Eri ministeriöiden nuorisotyöhön ja -politiikkaan liittyvät toimenpiteet olisi jatkossa hyödyllistä kuvata kattavasti VANUPO-työn taustalle (vrt. Ministeriöiden tulokortit liikunnasta ja liikkumisesta).

Nuorten ääni kuuluvaksi ilmastonmuutoskeskustelussa

Valtion liikuntaneuvosto pitää tärkeänä VANUPO:n toimenpidelinjausta: *Tuetaan ja edistetään päästöttömän liikkumisen, kuten kävelyn ja pyöräilyn, mahdollisuuksia nuorten keskuudessa.*

Kävely ja pyöräily ovat matalankynnyksen liikkumismuotoja, joilla voidaan päästövähennysten lisäksi säästää merkittäviä terveys- ja hyvinvointihyötyjä. Valtakunnallisesti on laskettu, että kävelyn lisääminen Suomessa 20 prosentilla tuottaisi yhteensä 3,3 miljardin euron ja pyöräilyn lisääminen 1,1 miljardin euron arvosta terveyshyötyjä⁵. Nuorten kävelyä ja pyöräilyä voidaan tukea esimerkiksi kouluun ja oppilaitokseen kulkemisen osalta Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmissa.

Vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta

Valtion liikuntaneuvosto pitää tärkeänä VANUPO:n toimenpidelinjausta: *Koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta vahvistetaan hankkeella, jossa kehitetään uusia tapoja tukea nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kouluissa.*

Liikuntaneuvosto nostaa esiin valtakunnalliset Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu -ohjelmat, joissa lasten ja nuorten osallistaminen on keskeinen työtapa aktiivisemmän ja viihtyisemmän koulu- ja opiskelupäivän toteuttamiseksi. Liikkuva koulu -ohjelman arvioinnin mukaan oppilaiden parempi osallistaminen on yksi ohjelman merkittävimmistä kehittämiskohteista⁶. Koulu- ja opiskelupäivän liikunnallistaminen on konkreettinen teema, jolla voidaan kehittää nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kouluissa ja oppilaitoksissa.

Nuorten tarpeet, palvelut sekä etuudet tunnistetaan ja otetaan huomioon sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa

Sosiaaliturvauudistuksen keskeisenä tavoitteena on, että etuudet ja palvelut nivoutuvat paremmin yhteen ja toimivat joustavasti ja oikea-aikaisesti. Sosiaaliturvan tulee tukea nuorten osallisuutta, toimijuutta ja toimintakykyä. VANUPO:ssa yhtenä toimenpiteenä ehdotetaan, että *”sosiaaliturvauudistuksessa palvelujen ja etuuksien kokonaisuuksia tarkastellaan läpileikkaavasti nuorten tarpeet huomioiden”*.

Valtion liikuntaneuvosto pitää kannatettavana, että sosiaaliturvauudistuksessa palvelujen kokonaisuuksia tarkastellaan läpileikkaavasti nuorten erilaiset tarpeet huomioiden ja arvioidaan uudistuksen vaikutus nuorten harrastamiseen ja liikuntaan. Esimerkiksi VANUPOssa nuorten harrastamisen edistämiseksi ehdotettu Valtti-toimintamallin valtakunnallistaminen edellyttää vammaisten avustaja-, apuväline- ja kuljetuspalveluiden kehittämistä läpileikkaavasti liikkumista ja liikuntaa tukevaksi.

Sosiaaliturvan uudistuksen tulee mahdollistaa harrastaminen tarpeeseen perustuen sekä yhdenmukaistaa harkinnanvaraisen toimeentulon korvauskäytänteet harrastamisen kustannuksiin liittyen. Harkinnanvaraisen toimeentulon tulisi kattaa harrastuksen kustannusten lisäksi myös matkat harrastuspaikalle. Lisäksi tulee parantaa tiedonkulkua niille perheille ja nuorille, jotka tarvitsevat ja ovat oikeutettuja saamaan toimeentulotukea lasten ja nuorten harrastamiseen.

Tutkimusten perusteella on saatu viitteitä siitä, että harrastuskustannusten nousu vaikuttaa yhä useamman nuoren mahdollisuuteen osallistua harrastuksiin. Vuonna 2017 nuorista 39 % on jättänyt harrastuksen aloittamatta rahanpuutteen vuoksi (35 % vuonna 2015) ja 28 % on lopettanut harrastuksen rahanpuutteen vuoksi (18 % vuonna 2015)⁷. Kaikkien hallinnonalojen tulee lisätä toimia, joilla voidaan vaikuttaa lasten ja nuorten harrastamisen kustannuksiin madaltavasti.

Vahvistetaan Syrjinnästä vapaa alue -kampanjaa nuoriso- ja liikunta-alalla

Reilu kolmannes 15–19-vuotiaista nuorista ja yli 40 % 20–24-vuotiaista nuorista on kokenut joskus tai usein liikuntaharrastuksessa kiusaamista, syrjintää tai muuta epäasiallista käytöstä. Toimintarajoitteiset nuoret kokevat ikätovereitaan enemmän ja useammin kiusaamista tai syrjintää. Yhdenvertaisuuden esteitä ja syrjintää esiintyy liikunnassa myös erityisesti maahanmuuttajataustaisten sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä edustavien nuorten kohdalla.^{8,9}

VANUPOssa ehdotetaan toimenpiteeksi Syrjinnästä vapaa alue -kampanjan vahvistamista nuoriso- ja liikunta-alalla. Valtion liikuntaneuvosto esittää, että kampanjassa huomioidaan myös vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden syrjinnän torjuminen.

Valtion liikuntaneuvosto katsoo, että syrjinnän ja kiusaamisen poistamiseksi tarvitaan kampanjan lisäksi järeämpiä toimenpiteitä. Etenkin seura- ja yhdistystoimijoiden, mutta myös kuntien ja yksityisen sektorin toimijoiden osaamista syrjinnän ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa on vahvistettava sekä hyviä toimintamalleja levitettävä. Syrjinnän ja kiusaamisen ehkäisyyn ja kitkemiseen harrastamisessa olisi tarpeen laaja-alainen toimenpideohjelma sisältäen esimerkiksi valmentaja- ja toimihenkilökoulutukset.

Nuorella on mahdollisuus mieluisaan harrastukseen

Tutkimusten perusteella valtaosalla nuorista on vähintään yksi harrastus¹⁰. VANUPOssa nuorten harrastamisen tukemiseksi toteutetaan monipuolisesti erilaisia toimenpiteitä, kuten harrastusmahdollisuuksien lisääminen koulupäivän yhteyteen sekä valtakunnallinen Valtti-toimintamalliin perustuva ohjelma.

Valtion liikuntaneuvosto pitää esitettyjä valtakunnallisia toimenpiteitä kannatettavina. Esimerkiksi Valtti-toimintamalli, jossa kohteena ovat erilaiset tukea tarvitsevat nuoret, on perusteltu ja toimivaksi todennettu toimenpide. Selvityksen mukaan tähänastisilla toimenpiteillä ei ole kyetty turvaamaan erityisesti niiden lasten ja nuorten osallistumista, jotka tarvitsevat eniten tukea harrastustoimintaan¹¹. Organisoidun harrastamisen lisäksi on tärkeää löytää keinoja myös nuorten omatoimisen harrastamisen tukemiseen. Tutkimusten mukaan esimerkiksi iän myötä liikutaan entistä enemmän yksin ja omatoimisesti ohjatun harrastamisen sijaan¹².

VANUPOn tarkoituksena on ”sovittaa yhteen nuorten kasvu- ja elinolojen kannalta keskeisten ministeriöiden toimenpiteet”. Lisäksi tavoitteena on, että ”VANUPOn avulla tehostetaan nuorten kasvu- ja elinolojen parantamiseen käytettävien, eri toimialoilla olevien voimavarojen tuloksellista käyttöä”.

Valtion liikuntaneuvoston mielestä VANUPOssa valtionhallinnon toimenpiteiden yhteensovittaminen ja tehostaminen tulisi näkyä vahvemmin. Esimerkiksi valtionhallinnon eri toimialat tukevat vuosittain lasten ja nuorten harrastustoimintaa yhteensä 250–300 miljoonalla eurolla. Vuosittaisia avustusmuotoja harrastamisen edistämiseen joko suoraan tai välillisesti on yli 20. Yksittäisten rahoituspäätösten määrä on useissa tuhansissa. Rahoitusinstrumenteissa on jonkin verran päällekkäisyyttä. Lasten ja nuorten harrastustoiminnan tukemiseen kohdenneet resurssit valuvat hallinnolliseen työhön sen sijaan, että resursseja hyödynnettäisiin vahvemmin ohjaukseen ja hyvien käytäntöjen jalostamiseen sekä levittämiseen. Nuorten harrastamisen avustusmuotoja ja erilaisia toimenpiteitä tulisikin koota vaikuttavimmiksi kokonaisuuksiksi sen sijaan, että lisätään uusia avustusmuotoja ja ohjelmia.¹³

Moniammatillista yhteistyötä ja erityisesti nuorisotyötä vahvistetaan perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa

Moniammatillinen yhteistyö kouluissa ja oppilaitoksissa on ensiarvoisen tärkeää nuorten kokonaisvaltaisen terveyden ja hyvinvoinnin huomioimiseksi.

Valtion liikuntaneuvosto esittää VANUPOn moniammatillisen yhteistyön vahvistamisen toimenpiteisiin liittäväksi valtakunnalliset Move!-mittaukset¹⁴, joiden moniammatillista hyödyntämistä tulisi kehittää. Move!-mittaukset toteutetaan peruskouluissa osana liikunnanopetusta 5. ja 8. vuosiluokkien oppilaille. Mitä tuloksia hyödynnetään osana oppilaishuoltoa sekä kyseisten vuosiluokkien laajoissa terveystarkastuksissa. Moniammatillisen yhteistyön vahvistamisessa on kouluissa edelleen kehitettävää, jotta vuoropuhelu opetushenkilöstön ja kouluterveydenhuollon välillä toimii sujuvasti. Parhaimmillaan Move!-mittausten avulla päästään keskustelemaan lasten ja nuorten fyysisestä toimintakyvyn yhteydestä arjessa jaksamiseen ja oppimiseen. Tavoitteena on tunnistaa fyysiseen toimintakyvyn ylläpitämiseen ja vahvistamiseen tukea tarvitsevat lapset ja nuoret sekä tarjota heille sopivia tukipalveluita yhteistyössä kunnan opetus-, sosiaali- ja terveys- sekä liikuntasektorien kesken.

VANUPO 2020-2023 luonnos osa 2: Suomen tavoitteet nuorisovaltion ja eurooppalaiselle yhteistyölle

Liikuntaneuvosto pitää nuorisovaltion ja eurooppalaiselle yhteistyölle asetettuja tavoitteita kannatettavina. Liikuntaneuvosto esittää kappaleeseen otsikolla ”Edistetään nuorten mahdollisuuksia osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon eri alueilla” liittäväksi seuraava ilmaisu: *Suomi edistää nuorten mahdollisuuksia osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon laajasti eri yhteiskunnan osa-alueilla, mukaan lukien koulutus- ja työllisyyspolitiikka, ilmastonmuutoksen torjunta, henkilökohtainen turvallisuus ja koskemattomuus sekä harrastusmahdollisuudet*. Nuorten harrastukset täydentävät koulussa opittavia tietoja ja taitoja. Harrastamisella voidaan tukea nuorten yhteisöllisyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä¹⁵.

VANUPO 2020-2023 luonnos osa 3: Painopisteet nuorisovaltion valtakunnallisten osaamiskeskusten valtionapukelpoisuuden hyväksymiselle

Valtakunnallisella nuorisovaltion osaamiskeskukset kehittävät ja edistävät nuorisovaltion osaamista, asiantuntijuutta ja tiedonkulkua nuorisovaltion mukaisesti. Nuorisovaltion tavoitteina on muun muassa harrastustoiminnan kehittäminen ja tavoitteen toteuttamisessa yhtenä lähtökohtana ovat terveet elämäntavat. Riittävä liikunta ja uni sekä terveellinen ravinto ovat keskeinen osa nuorten terveitä elämäntapoja. Tutkimukset antavat viitteitä siitä, että liikunnan harrastaminen korreloi positiivisesti terveydenlukutaitoon nuorten keskuudessa¹⁶, joten liikunnan edistäminen on yksi keino edistää myös laajemmin nuorten terveitä elämäntapoja.

Yleisesti nuorten hyvinvointi on parantunut Suomessa 2000-luvulla. Suurin osa nuorista voi hyvin, mutta haasteitakin löytyy edelleen ja etenkin nuorten terveyserot ovat huomattavia¹⁷. Lähes viidennes nuorista miehistä ja naisista on lihavia (painoindeksi 30 kg/m² tai enemmän)¹⁸. Nuorten lihavuus on kolminker-

taistunut kolmessa viime vuosikymmenessä¹⁹. Noin 20–25 prosenttia nuorista kärsii jostain mielenterveyden häiriöstä²⁰. Yksi keino nuorten lihavuuden ehkäisyyn ja mielenterveyden tukemiseen on vahvistaa nuorten osallistumista liikuntaan ja muihin vapaa-ajan harrastuksiin. Nuorisotyö voi olla yksi hyvä keino tavoittaa etenkin niitä vähän liikkuvia nuoria, joita liikuntasektori ei tavoita.

Osaamiskeskustoiminnalle on määritelty VANUPOssa kuusi painopistealuetta, kuten kuntien sekä kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuvan nuorisotyön kehittäminen. Kunnista noin 74 % toteuttaa liikunnallista nuorisotyötä (2018)²¹. Koulu- ja opiskelupäivän yhteydessä tapahtuvaa liikunta on erityisen merkityksellistä kaikkein vähiten liikkuville nuorille ja yhdenvertaisten harrastusmahdollisuuksien edistämiseksi.

Liikuntaneuvosto esittää, että etenkin kuntien sekä kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuvan nuorisotyön kehittämisessä tulisi huomioida entistä voimakkaammin nuorten liikkumisen ja liikunnan harrastamisen edistäminen. Esimerkiksi kuntien liikunnallisen nuorisotyön menetelmiä ja osaamista tulee kehittää niin, että niissä huomioidaan entistä paremmin erityistä tukea tarvitsevat ja vähän liikkuvat nuoret. Nuorten liikkumisen ja liikunnan edistäminen tulisi huomioida myös läpileikkaavasti kaikissa osaamiskeskusten painopisteissä.

Paavo Arhinmäki
puheenjohtaja
valtion liikuntaneuvosto

Minttu Korsberg
pääsihteeri
valtion liikuntaneuvosto

Valtion liikuntaneuvoston liikuntalaissa (390/2015) määriteltynä tehtävänä on käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella, tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja toimialansa liikuntamäärärahojen käytöstä

Lähteet

- ¹ Hakanen, T.; Myllyniemi, S.; Salasuo, M. (toim.) 2018. Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:2. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu nro 61.
- ² Kokko, S. & Martin, L. (toim.) 2019. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:1.
- ³ Husu, P.; Sievänen, H.; Tokola, K.; Suni, J.; Vähä-Yppä, H.; Mänttari, A.; Vasankari, T. 2018. Suomalaisten objektiivisesti mitattu fyysinen aktiivisuus, paikallaanolo ja fyysinen kunto. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2018:30.
- ⁴ Liikunnan ja liikkumisen edistäminen valtionhallinnossa – Ministeriöiden tulokortit. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:6.
- ⁵ Kävelyn- ja pyöräilyn edistämishjelma. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 5/2018.
- ⁶ Isoaho, K. & Summanen, A-M. Liikkuva koulu -ohjelman kärkihankekauden 2015-2018 ulkoinen arviointi. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:4.
- ⁷ Nuorisobarometri 2015 ja 2017. Valtion nuorisoneuvosto.
- ⁸ Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.): Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:2. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu nro 61.
- ⁹ Hakanen, T.; Myllyniemi, S.; Salasuo, M. (toim.). Takuulla liikuntaa. Kyselytutkimus toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikunnan harrastamisesta ja vapaa-ajasta. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:5. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu nro 62.
- ¹⁰ Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.): Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:2. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu nro 61.
- ¹¹ Selvitys Valtionhallinnon toimenpiteistä lasten ja nuorten harrastustoiminnan edistämiseksi. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu, verkkajulkaisu nro 57. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2018:1.
- ¹² Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo, Mikko (toim.): Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:2. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu nro 61.
- ¹³ Selvitys Valtionhallinnon toimenpiteistä lasten ja nuorten harrastustoiminnan edistämiseksi. Valtion nuorisoneuvoston julkaisu, verkkajulkaisu nro 57. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2018:1.
- ¹⁴ www.oph.fi/fi/move
- ¹⁵ Harrastamisen strategia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2019:7.
- ¹⁶ Kokko, S. & Martin, L. (toim.) 2019. Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia. Valtion liikuntaneuvoston julkaisu 2019:1. sekä Vanttaja, M.; Tähtinen, J.; Koski, P.; Zacheus, T.; Nevalainen, A. 2015. Nuorten terveystietoisuus ja liikunta-aktiivisuus. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2015:52, 130–143.
- ¹⁷ www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elamankulku/nuoret
- ¹⁸ www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kansallinen-lihavuusohjelma-20122015/lihavuus-lukuina/lihavuuden-yleisyys-suomessa
- ¹⁹ www.kaypahoito.fi/khp00051
- ²⁰ www.thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyshairiot/nuorten-mielenterveyshairiot
- ²¹ Suomen nuorisotyön tilastot, www.nuorisotilastot.fi.